

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ДРУКОВАНИХ ЗМІ ПРИКАРПАТТЯ В КОНТЕКСТІ УКРАЇНСЬКОГО ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ

Г. І. Марчук

*Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника;
кафедра журналістики;
76018, Івано-Франківськ, вул. Шевченка, 57; тел. 0989609520t*

У статті з'ясовано особливості висвітлення проблеми державотворення друкованими мас-медіа Прикарпаття, здійснено аналіз публікацій з проблем державотворення як однієї із основних тематичних категорій преси області.

Ключові слова: *аналітика, державотворення, еліти, жанри, мас-медіа, контент, новини, друковані ЗМІ.*

Друковані мас-медіа конкретної місцевості виступають не просто як об'єкт у науці про соціальні комунікації, це – своєрідна медійна модель, яка із розвитком новітніх інформаційних технологій постійно розширюється завдяки розвитку мережі мас-медіа. Така тенденція притаманна не лише для великих міст України, а й для місцевостей із невеликою чисельністю населення.

Прикарпаття загалом є осередком українського патріотизму, духовності та носієм традицій і національних цінностей. Державотворча думка у пресі Івано-Франківщини має тривалу історію та багаті традиції, що не припинялися навіть в умовах радянського режиму, розвиваючись латентно і в доволі завуальованому вигляді. Місцеві мас-медіа були і залишаються цікавим документальним супроводом усіх основних подій, які мали місце в той чи інший історичний період. Особливого значення це твердження набуває, коли йдеться про друковані медіа. Газети – важливий елемент віддзеркалення часу, який досліджуєш, свідчення як про самі події, так і про те, що залишалось за канвою цих подій.

На жаль, вивчення місцевих мас-медіа у вітчизняній науці про соціальні комунікації представлене невеликою кількістю праць. Також варто вести мову про комунікаційно-політологічний контекст проблеми державотворення у місцевій пресі. Досить відомі праці вчених, які в межах науки про соціальні комунікації вивчають тенденції розвитку місцевих мас-медіа. Це, зокрема, О. Вільчинський [1.], Т. Гузенко [2], О. Дженжебір [3], М. Дяченко [4], Г. Сенкевич [5] та інші. При цьому мало розробленими в соціальних комунікаціях залишаються проблеми типології місцевих мас-медіа, зокрема друкованих.

У періодичних видань Івано-Франківщини досить монолітна аудиторія, традиційно її визначають як національно свідому, патріотичну, з високим рівнем знань з історії України – зокрема, у контексті державотворення. Тому в пресі Прикарпаття значно більше публікацій, присвячених цій тематиці. Контекст державотворення наявний тут навіть у тих подачах, які висвітлюють події, що мають тільки опосередковане відношення до державотворення. Це свідчить про високу національну державницьку свідомість журналістів та редакторів прикарпатських ЗМІ. А також про те, що проблематика державотворення часто є домінантною у публікаціях різного змісту, а отже, одним із пріоритетів редакційної політики ЗМІ.

За даними Державного комітету телебачення та радіомовлення України станом на березень 2014 року: «В області нараховується 374 друковані засоби масової інформації місцевої сфери розповсюдження. Зокрема з них: газет – 301, журналів – 38, альманахів – 5, бюлетенів – 17, збірників – 7, дайджест – 1. Засновниками 267 друкованих ЗМІ є юридичні особи (в т. ч. 24 видання засновано органами місцевого самоврядування, 20 – органами виконавчої влади, 33 – політичними партіями, 28 – громадськими організаціями, 14 – релігійними організаціями, 20 – навчальними закладами), 107 – фізичні особи. Переважна більшість видань виходить українською мовою. Проте зареєстровано 2 російськомовні та 1 англкомовне видання, а також 6 двомовних видань (4 – українською та російською мовами, 1 – українською та польською мовами, 1 – українською та англійською мовами)... Близько 90% тиражу комунальних засобів масової інформації та від 10 до 50% тиражу інших видань розповсюджується за передплатою, решта через мережу торгових закладів «Укрпошти» та приватними розповсюджувачами... Більшість перерахованих засобів масової інформації займають виважену конструктивну позицію і розміщують матеріали, які «дозволяють читачу ознайомитись з різними точками зору на важливі суспільні проблеми» [6].

Основним видавничим координатором Прикарпаття є обласний центр – Івано-Франківськ. Саме тут виходить найбільше паперових видань ЗМІ, саме в Івано-Франківську видаються найавторитетніші, найпопулярніші та найцікавіші газети і журнали області. Медіа Прикарпаття є патріотичними за духом і традиційно приділяють велику увагу проблематиці державотворення.

Становлення більшості сучасних ЗМІ Івано-Франківської області відбувалося на початку 90-х років – у вирішальний період українського державотворення. Чимало з них внесли свою лепту у здобуття Україною незалежності, послідовно висвітлювали перші кроки на шляху розбудови української держави, заповнювали прогалини у знаннях про справжню історію боротьби українського народу за свою державність. У досліджуваний нами період медіа Івано-Франківщини продовжують державотворчі традиції, започатковані у той буремний час. Найактивніше висві-

тлюють питання державотворення саме газети області, значну частину ефірного часу приділяють проблематиці державотворення ОТБ «Галичина» та обласне радіо. Що стосується інших медіа, то можемо сказати, що місцеві інтернет-видання залишаються доволі байдужими до проблематики державотворення, як і приватні радіостанції та телестудії. Однак тут ми зосереджуємо увагу на такому виді періодичних друкованих видань, як газети. Саме вони, на нашу думку, є основним носієм державотворчого дискурсу, приділяють найбільше уваги питанням розвитку української держави.

Основою дослідження став моніторинг і аналіз обласних видань, що є найяскравішими представниками преси Івано-Франківщини та якнайкраще демонструють особливості висвітлення пресою Прикарпаття різних аспектів державотворення у період 2006-2010 рр. Ми розглядаємо не лише висвітлення пресою Івано-Франківщини різних аспектів державотворення, але й внесок проаналізованих видань у розвиток демократичних процесів у країні. У контексті державотворення уваги заслуговують насамперед такі обласні газети: «Галичина», «Західний кур'єр», «Світ молоді», «Репортер», «Галицький кореспондент», «Вечірній Івано-Франківськ» та ін.

Коло проблем державотворення включає в себе питання політики, релігії, права, історії, культури, освіти, філософії, а також діяльності ЗМІ та багато інших. Одні проблеми автори зачіпають частіше, іншим присвячені лише поодинокі публікації. Лідером за кількістю публікацій, присвячених державотворенню, є газета «Галичина». Вона вважається першою демократичною газетою незалежної України. Заснована навесні 1990 року внаслідок розколу редакційного колективу компартійної газети «Прикарпатська правда», одна частина якого під проводом Богдана Галюка стала осердям редакції «Галичини» – органу Івано-Франківської обласної ради першого демократичного скликання, в якій комуністи вже перебували в меншості (останні зберегли за собою стару назву газети). Серед засновників цього видання є Івано-Франківська обласна рада, а це значною мірою зумовлює як характер публікацій, присвячених цим питанням, так і формату їх подачі. Газета виступає основним друкованим органом обласної влади, тому подачі «Галичини» чи не найкраще відображають «офіційні» погляди на державотворення. Саме у цьому виданні опубліковані «Концепції національного і духовного відродження Івано-Франківщини» [7].

У «Галичині» оприлюднюються також інші «офіційні матеріали»: ухвали сесій обласної і місцевих рад, розпорядження голови облдержадміністрації тощо. Автори «Галичини» у своїх публікаціях здебільшого лояльні до обласного керівництва, дотримуються традиційних поглядів на державотворення; статті не провокативні, автори дуже рідко виступають проти якихось суспільних устоїв, навіть якщо вони є застарілим стереотипом. При цьому створюється видимість подання та зіставлення

різних точок зору. Так, в одному випуску газети за 26 липня 2008 року подаються матеріали: про героїзм українських радянських військ при визволенні Станіслава та роздуми про значення перемоги радянських військ для України під назвою «Визволення чи нова окупація?» [8].

Також «Галичина» активно висвітлює політичне життя у контексті державотворення: публікує програми різних політичних сил; інформацію про з'їзди і численні заходи політичних партій, блоків та інших організацій

У процесі дослідження траплялися матеріали, що мали ознаки замовних. Так, за період 2006-2010 рр. найбільше уваги та похвал «Галичина» приділяла «Нашій Україні», яка на той час мала більшість в облраді, а отже, й певний вплив на газету. Натомість практично відсутня інформація про представників так званої «опозиції» – політичних сил, що не мають великої підтримки серед населення області. Водночас «Галичина» публікує матеріали про переломні моменти української історії [9], факти, що до цих пір замовчувалися радянським режимом [10]; жодна значна дата в історії України не залишається поза увагою авторів цього часопису [11]. Державотворча проблематика у газеті нерозривно пов'язана з історією, вона переважно переводиться у площину минулого, а майбутньому приділяється порівняно незначна увага.

Слід відзначити велику жанрову палітру публікацій. Якщо в інших виданнях подачі з державотворення переважно обмежені одним – двома жанрами, яким надають перевагу журналісти чи редактори, то у «Галичині» пропонують різноманітні за стилем і жанром матеріали, в яких наявний контекст державотворення: починаючи від коротенької замітки [12] і закінчуючи розлогим есе [13].

Загалом варто зазначити, що переважна більшість публікацій має оглядовий характер, їх можна радше віднести до інформаційних або художньо-публіцистичних жанрів. Аналітичні матеріали, оприєвлені незначною кількістю у випусках видання, мають порівняно невеликий розмір, є доволі поверховими та часто в кінцевому підсумку зводяться до шаблонних висновків. Хоча не можна сказати, що «Галичина» не публікує «серйозних» та глибоких матеріалів із актуальних питань розвитку української держави, області, міста. Щоправда, авторами таких публікацій зазвичай є не співробітники редакції, а авторитетні в Україні люди: В. Лизанчук [14], Т. Возняк [15], які можуть дати ґрунтовний фаховий аналіз ситуації та зробити зважені адекватні висновки.

Характеризуючи газетні подачі з державотворення у «Галичині», потрібно зазначити, що зазвичай це доволі якісні матеріали, створені за канонами журналістської творчості, написані витонченою та чистою українською мовою, сповнені патріотизму і поваги до нашої історичної спадщини. «Галичина» послідовно і наполегливо пропагує патріотичні ідеї, роблячи таким чином свій внесок у процес державотворення.

Підсумовуючи, можемо сказати, що «Галичина» найкраще репрезентує державні видання області, поєднуючи характерне для них зацікавлення проблематикою державотворення.

Для «Західного кур'єра», як і почасти для «Галичини», характерною рисою є схильність до різного роду штампів. Це стосується як змісту публікацій, так і їхніх мовностилістичних особливостей. «Західний кур'єр» із проаналізованих нами обласних газет Прикарпаття лідирує за кількістю публікацій, що мають ознаки замовних [16, с. 17]. У деяких випусках газети вони займають одну або й дві повних шпальти, при цьому в одному і тому ж номері можуть співіснувати замовні матеріали від різних політичних сил, наприклад, публікації, що явно вихваляють «Нашу Україну» і різко критикують БЮТ і ПР, та матеріали, що пропагують БЮТ. Зазначимо, що такий стан справ, вочевидь, зумовлений тим, що видання має обмежені ресурси, тому керівництво газети змушене вдаватися до пошуків нових джерел фінансування та компромісних рішень.

Порівняно з «Галичиною», що виходить тричі на тиждень і має можливість здійснення власних проєктів, де залучено багато авторів і дописувачів, «Західний кур'єр» виходить лише раз на тиждень і має доволі невеликий штат працівників.

Яскравим взірцем сучасної якісної недержавної преси, що подає чимало публікацій з питань державотворення, є газета «Репортер». Засновником видання (перший випуск вийшов у 1991 році) зазначено ТзОВ «Редакція газети «Репортер». Часопис позиціонує як «інформаційно-аналітичну газету». Провівши тривалий моніторинг публікацій видання, ми дійшли висновку, що «Репортер» залишає враження одного з найбільш критичних, найбільш гострих, найбільш динамічних ЗМІ області; подачі цього видання завжди злободенні, проблеми розглядаються по суті та без прикрас, автори не бояться болючих тем, не остерігаються критикувати владу та представників бізнесу. Іноді публікації «Репортера» доволі різкі, для них характерними є іронія та гротеск, яскрава жива мова. І все ж, при цьому газета дотримується принципу об'єктивності та намагається подати різні точки зору, критика аргументована, а різкі матеріали є адекватними ситуації. А тому вважатимемо, що «Репортер» є одним із найцікавіших прикарпатських видань, яке прагне наслідувати кращі взірці світової преси.

Значна частка публікацій цієї газети подається у контексті державотворення. При тому, що немає гучних декларацій редакції про її державотворчу позицію, для контенту видання характерними є постійна увага до процесів розвитку української держави, державницька свідомість. Цікавими для дослідження стали рубрики «Політ-Аналізи» [18], «Топ-коментар» [19], а також рубрика «Легенди старого Станиславова», присвячена історії міста, маловідомим фактам минулого Івано-

Франківська. Однак їх недоліком є те, що читачеві пропонуються переважно коментарі одних і тих же персон.

Значну частку матеріалів «Репортера» можна охарактеризувати як «політичні», хоча публікацій із ознаками замовності у виданні порівняно менше, проте такі подачі такого спрямування все-таки трапляються [20]. Отож, газета «Репортер» подає критичний підхід до всього, починаючи від діяльності чиновників і закінчуючи традиційною для регіону концепцією державотворення. Подачі «Репортера» відрізняються свіжістю думки, незаангажованістю поглядів і постійним творчим пошуком.

Серед інших обласних недержавних видань Івано-Франківщини аналізованого періоду якісним і цікавим контентом вирізняється також тижневик «Галицький кореспондент». Газета пропонує добірку матеріалів з усіх сфер життя Івано-Франківська, області та України загалом, у кожному номері на читача чекають цікаві рубрики та якісні журналістські матеріали. Газета висвітлює найважливіші події та злочоденні питання, пропонує актуальні проблемні статті та розважальні матеріали. Можна без перебільшення сказати, що вона є одним із найпопулярніших видань краю.

Однак тематиці державотворення тут присвячено доволі мало публікацій, переважно проблеми державотворення побічно зачіпаються у контексті інших проблем [21, с. 22]. Цікавою рубрикою «Галицького кореспондента» є «Світ про нас» [23] – добірка невеликих уривків із публікацій у авторитетних закордонних виданнях, які присвячені Україні. Контекст державотворення наявний у цих подачах доволі часто, іноді зустрічаємо принципово новий погляд на державотворчі процеси в Україні. Таким чином ця рубрика є цікавою для читача, вносить свою лепту у розвиток державотворчого дискурсу та свідчить про орієнтацію видання на кращі зразки світової преси.

У «Галицькому кореспонденті» іноді трапляються передруки аналітичних публікацій із серйозних відомих видань, що більшою чи меншою мірою стосуються проблем державотворення. Зазначимо також, що подекуди ми маємо справу з матеріалами, що мають явні ознаки замовності. Хоча такі публікації присвячені діяльності різних політичних партій і блоків.

Цікавою для нашої роботи стала опозиційна до міської влади обласного центру газета «Вечірній Івано-Франківськ». Хоч видання виходило лише раз на тиждень і мало невеликий наклад (навіть як для регіональної газети), воно виділялося на тлі місцевої преси оригінальними яскравими подачами та стійкою державотворчою позицією редакції. Засновником газети вказано благодійний фонд «Станіславська надія», керівником якого значиться головний редактор видання Зіновій Бойчук. «Вечірній Івано-Франківськ» позиціонував себе як незалежне видання нового типу, що подає якісні матеріали, проводить об'єктивні дослідження, зачіпає цікаві теми та злочоденні проблеми.

Помітною є цілісна редакційна політика видання, що проявляється як у доборі матеріалів для публікації, так і в особливостях висвітлення тем і проблем, «свіжий» погляд на усталені поняття, нестандартний підхід до начебто звичних тем. Значне місце серед публікацій «Вечірнього Івано-Франківська» посідають так звані «викривальні» матеріали: доволі великі за обсягом подачі, що показують зловживання мешканців краю, передовсім чиновників різного рангу, викривають корупцію та інші суспільні вади. Характерними для них є порівняно великий масштаб дослідження: журналісти не лише описують ситуацію, а й самі відвідують місце події, провадять власні опитування очевидців і експертів, працюють з архівами та подають відповідні запити до органів влади. Яскравим прикладом служать газетні подачі «Фальсифікація по-калуськи» [24] та «То не вода каламутна хату затопила, а людська ментальна совість очі затулила» [25].

Приходимо до висновку, що газета справляє доволі суперечливе враження: з одного боку, вона подає сміливі розслідування, розвінчує міфи про діяльність чиновників і не боїться відвертих обґрунтованих звинувачень, а з іншого – таким матеріалам часто закидають замовність і односторонність. Все ж таки, матеріали «Вечірнього Івано-Франківська» за всіх своїх сильних і слабких сторонах, іноді відвертій провокативності, роблять свій внесок у державотворчий процес, піднімаючи певні питання, спонукаючи читачів до дискусії.

Значно менше уваги приділяли проблематиці державотворення такі друковані періодичні видання області, як «Світ молоді», «Івано-Франківський оглядач», «Станіславська газета». Вони менші за обсягом і переважно висвітлюють поточні проблеми розвитку міста та області, значну увагу приділяють пізнавальним і розважальним матеріалам: у них, наприклад, є літературні сторінки, сторінки для жінок, редакції багато уваги приділяють рекламі. Аналізуючи контент цих видання у контексті державотворення, можемо сказати, що їхні подачі переважно невеликі за обсягом та масштабом дослідження, зазвичай вони приурочені до певних історичних дат або ж висвітлюють поточні проблеми державотворення на прикладі явищ сучасності.

Окрему категорію можуть становити видання, засновані громадськими організаціями, політичними партіями, релігійними громадами та іншими об'єднаннями. Для прикладу можемо навести такі часописи: «Нова зоря» (газета Івано-Франківської Єпархії Української Греко-Католицької Церкви), «Галицька Просвіта» (видання Івано-Франківської обласної організації «Просвіти»), «Наша Україна» (Газета Івано-Франківської обласної організації партії «Народний Союз “Наша Україна”»). Проте контекст державотворення у них наявний почасти, а якщо питання державотворення все-таки розглядаються, здебільшого в ключі діяльності організації-видавця.

Отож, доходимо висновку, що друковані мас-медіа Івано-Франківщини приділяли помітну увагу ідеям державотворення, не оминали проблем патріотизму, героїчних дат нашої історії. Матеріали в обласних періодичних виданнях Івано-Франківщини розраховані на освічену, інтелектуальну публіку, адже для їх розуміння потрібен певний рівень знань та відповідний поняттєвий апарат. Публікації в обласних виданнях, особливо недержавних, часто є доволі провокативними, тому вимагають від читача певної свободи думки, сучасного критичного мислення та толерантності. Також таким публікаціям в обласних виданнях притаманні масштаб і глибина дослідження, проблеми в подачах розглядаються поглиблено, автори часто проводять журналістські дослідження і роблять власні висновки.

Література

1. Вільчинський Олександр Казимирович. Преса Тернопільщини 1985-1991 років: структурно-змістовий аспект: автореф. дис. ... канд. наук із соціальних комунікацій: 27.00.04 / Олександр Казимирович Вільчинський. – К.: Б.в., 2012. – 16 с. (КНУ ім. Тараса Шевченка, дата захисту: 24.10.12).
2. Гузенко Тетяна Андріївна. Інформаційні ресурси місцевого самоврядування як інструмент формування екологічної свідомості: автореф. дис. ... канд. наук із соціальних комунікацій: 27.00.01 / Тетяна Андріївна Гузенко. – Запоріжжя, 2013. – 20 с. (Класичний приватний університет, датазахисту: 05.09.13).
3. Дженжебір Ольга Миколаївна. Структурно-функціональна характеристика медіасередовища міст-спутників Києва: автореф. дис. ... канд. наук із соціальних комунікацій: 27.00.06 / Ольга Миколаївна Дженжебір. – К., 2015. – 16 с. (КНУ ім.Т.Шевченка, дата захисту: 24.03.15).
4. Дяченко Марія Дмитрівна. Преса запорізького регіону другої половини ХХ ст. – початку ХХІ ст.: типологія, характеристика, жанрові домінанти: автореф. дис. ... канд. наук із соц. комунікацій: 27.00.04 / Марія Дмитрівна Дяченко. – Запоріжжя: Б.в., 2010. – 20 с. (Класичний приватний університет, дата захисту: 22.06.10).
5. Сенкевич Геннадій Анатолійович. Міська газета: творчо-соціальна парадигма функціонування: автореф. дис. ... канд. наук. із соціальних комунікацій / Геннадій Анатолійович Сенкевич. – Запоріжжя: Б.в., 2010.-19 с. (Класичний приватний університет, дата захисту: 22.06.10).
6. Бюлетень Держтелерадіо. 2014. Березень. – К.: Держтелерадіо України, 2014.
7. Концепції національного і духовного відродження Івано-Франківщини // Галичина. – 2006. – 4 лютого.
8. Галичина. – 2008. – 26 липня.
9. Володимир Великий хрестив Київську Русь // Галичина. – 2008. – 26 липня.

10. Герої Крут у нашій пам'яті // Галичина. – 2009. – 29 січня.
11. Володимирський Ф. Чин в ім'я української державності / Ф. Володимирський // Галичина. – 2008. – 27 червня.
12. Вівчар Б. Відкиньмо байдужість і зневіру / Б. Вівчар // Галичина. – 2008. – 3 червня.
13. Романишин Є. Кайдани порвімо!.. Інформаційні / Є. Романишин // Галичина. – 2008. – 23 серпня.
14. Лизанчук В. І чужому научайтесь, й свого не цурайтесь / В. Лизанчук // Галичина. – 2008. – 30 жовтня.
15. Возняк Т. Уроки грузинської кризи для України / Т. Возняк // Галичина. – 2008. – 14 серпня.
16. Одержимі владою // Західний кур'єр. – 2008. – 23 жовтня.
17. Шлемко Д. Фінансово-економічна криза: які несе загрози / Д. Шлемко // Західний кур'єр. – 2008. – 6 листопада.
18. Політ-аналізи // Репортер. – 2008. – 12 червня.
19. Чи потрібен Україні лідер? // Репортер. – 2008. – 26 червня
20. Гапликашенко Ю. Уряд «дохазяйнувався» / Ю. Гапликашенко // Репортер. – 2009. – 29 січня.
21. Габсбург фон К. Тут почуваю себе повністю вдома / Карл фон Габсбург // Галицький кореспондент. – 2008. – 09 жовтня.
22. Нестрашний суд // Галицький кореспондент. – 2008. – 09 жовтня.
23. Світ про нас // Галицький кореспондент. – 2008. – 6 листопада.
24. Дністран М. Фальсифікація по-калуськи / М. Дністран // Вечірній Івано-Франківськ. – 2008. – 23 жовтня.
25. Федунків З. То не вода каламутна хату затопила, а людська ментальна совість очі затулила / З. Федунків // Вечірній Івано-Франківськ. – 2008. – 6 листопада.

*Стаття надійшла до редакційної колегії 22.04.2017 р.
Рекомендовано до друку д.ф.н., професором **Потятиником Б. В.***

FEATURES OF THE PRINT MEDIA FUNCTIONING IN PRYKARPATTYA REGION IN THE CONTEXT OF STATE-BUILDING

H. I. Marchuk

*Vasyl Stefanyk Precarpathian National University; Chair of Journalism;
76018, Ivano-Frankivsk, Shevchenko St., 57; tel. 0989609520*

The article clarifies the peculiarities of coverage of the problem of state-building by the print media of the Prykarpattia region, and analyzes publications on state-building problems as one of the main thematic categories of the press of the oblast.

Keywords: *analytics, state-building, elites, genres, media, content, news, print media.*